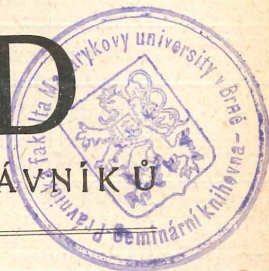

VŠEH RD

LIST ČESKOSLOVENSKÝCH PRÁVNÍKŮ

Svoboda tisku.

Mir. H o l u b (Brno). (Dokončení.)

II.

V poslední době rozvířil hladinu politického života vládní návrh zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utržení a urážek na cti. Co úvahu tuto píše, není věc ještě rozhodnuta; přidržuji se osnovy schválené poslaneckou sněmovnou, která pravděpodobně dojde schválení jak senátem, tak prezidentem. Boj, který se o osnovu svedl, byl, jak naznačil kol. —n— v min. čísle, bojem o moc v politickém životě mezi politiky-zákonodárci a politiky-novináři a bojem vládnoucích stran proti mnohdy osobní kampani stran opozičních. Tento podklad zakrýval se hodnocením dvou statků: osobní cti a tiskové svobody. Nynější způsobem stíhání tiskových urážek (před porotou) byla osobní čest vydána mnohdy úplně na pospas novinám, které nejsou dosud na výši doby, odnětím jich porotám bez jakékoliv jiné úpravy hlavně řízení trestního, byla ohrožena svoboda tisku a tím velmi ztížen úkol tisku, jak jsem se o něm zmínil minule. Z těchto úvah vyšla osnova poslanecké sněmovny, jejímiž vůdčími zásadami dle důvodové zprávy jsou:

1. Tisková odpovědnost má být upravena spravedlivě, pokud možno ve smyslu obecných zásad trestního práva, hlavně pak zásady zodpovědnosti za vinu, při čemž tresty mají být odstupňovány podle stupně viny.

2. Uraženému má se dostat co nejvydatnějšího a co nejrychlejšího zadostiučinění.

3. Zvláštní postavení tisku ve veřejném životě má být co nejvíce respektováno a při stanovení odpovědnosti a trestnosti odpovědného redaktora v nejširší míře vzat zřetel na jeho hospodářskou a sociální odvislost od vlastníka a vydavatele listu i na jeho těžké postavení vůbec.

4. V zájmu čistoty veřejného života nutno učinit určité preventivní opatření proti žurnalistice, jež zaměstnává se systematickým a bezdůvodným urážením občanů ať veřejně činných či soukromníků.

Zda zásady tyto byly uskutečněny v zákoně, ukáží při výkladu, při němž se chci držeti rozdělení důvodové zprávy.

§ 1. praví: »Byl-li obsahem periodického tiskopisu spáchán zločin

utržení na cti podle § 209. tr. zák., přečin proti bezpečnosti cti trestný podle § 493. tr. zák., platí o trestní zodpovědnosti za obsah ustanovení zákonů trestních, pokud v tomto zákoně není jinak ustanoveno«. Zákon zahrnuje veškeré urážky §§ 487—492, tedy i »veřejných úřadů nebo jednotlivých orgánů vlády v příčině jich úředního působení a korporací zákonně uznaných« (§ 492). Poněvadž změna příslušnosti soudu je pro všechny tyto delikty táž, budou i o úředních urážkách souditi sice kmetí soudy, v nichž však soudcové z povolání mají číselnou převahu. Již při chystaně rakouské osnově tiskového zákona měly býti odňaty porotám urážky tiskem spáchané vyjímajíc urážky parlamentu, veřejných úřadů a pod. A i při takto zúžené změně příslušnosti byly obavy, že tím znemožní se kritika činnosti úřadů v časopisech. A usterlitz správně dovozoval, že je málo politických deliktů, které by se nedaly přeměnit v urážku na cti. Co se týče nepředpojatosti soudců z povolání, pronášel Gneist své pochyby pravě: »Moderní zřízení konstituční je pojmově sloučeno s vládou strany politické a úředník státem zřízený jaksí mimoděk identifikuje ideu práva se stavem právě trvajícím a se stranou právě vládnoucí a tedy zvláště při deliktech politických nedostává se mu dosti objektivního uvážení věci«. Při způsobu řízení osnovou zavedeném o urážkách úřadů platí to plnou měrou.

Další ustanovení zákona lze dělit:

I. Ustanovení zabezpečující potrestání pravého vinníka. — Okruh osob, které odpovídají za obsah časopisu, je dán §§ 7. a 239. tr. z., které však nic nového proti všeobecným zásadám tr. zák. o pachatelství, účastenství, pomoci, pokusu atd. nepraví. Tím že zrušen čl. III. zák. z 15. října 1868 č. 142 ř. z., je okruh ještě zúžen, neboť vyjma zodpovědného redaktora nemůže býti nikdo činěn všeobecně zodpovědným za obsah tiskopisu. Nejasné je ustanovení § 1. odst. 2.: »Může-li býti původce nebo je-li jich více, aspoň jeden z nich ihned stíhán a postaven před tuzemský soud, lze z osob, jež spolupůsobily při redakci, vydání, tisku nebo obvyklém rozšiřování tiskopisu, nejsou-li původci, stíhati jedině odpovědného redaktora. Toto ustanovení platí i, odpadla-li překážka, aby byl původce stíhán nebo postaven před tuzemský soud, aspoň do vynesení rozsudku první stolice«.

Neboť nelze míti za to, že by ono ustanovení mělo vylučovati trestnost nějaké činnosti uvedených osob, jež trestním zákonem jsou stíhány, jako naopak, když nelze stíhati původce a osoby uvedené dle všeobec. ustanovení trest. zák., ustanovením tímto postíženy asi býti nemají.

Zákon přidržel se systému platného v historických zemích, že totiž trestá se jen ten, kdo je vinen (ať tím, že účastnil se nějak na trestní činnosti, nebo opomenul péči, jež je mu uložena) proti systému belgickému, platnému též na Slovensku, při němž je zodpovědnost postupná a výlučná. Totiž v řadě osob, jež mohou býti činěny zodpovědnými za delikt, exkulpuje se osoba následující nominací osoby v řadě oně předcházející. Dle osnovy je vždy zodpovědným za tiskopis redaktor, když ne dle obecných zásad tr. z., tedy aspoň zanedbáním povinně

péče. Když jmenuje do lhůty stanovené původce, jenž může být v tuzemsku před soudem stíhán, je dále vinen (při odsouzení jeho) zanedbáním povinné péče dle § 6. odst. 3. b.). Rozdíl je jedině v trestní sazbě. Jmenování původu zakládá sazbu nižší. Paragrafem 6. dostává se nám již druhého normování deliktu zanedbání povinné péče, ač dřívější je zachován v platnosti a je nedávného data, totiž v zákoně na ochranu republiky. Ustanovením trestních sazeb § 6. zdají se mi »přehodnoceny hodnoty«, neboť spáchání jiných zločinů obsahem tiskopisů, ba i spáchání zločinů spadajících pod ustanovení zák. na ochranu republiky, je při zanedbání povinné péče mírněji trestno než spáchání zločinu utržení na cti. Důvodová zpráva zpřísnění »omlouvá« tím, že sazby té nemusí se užíti, neboť prý je vždy možna změna trestu na svobodě v peněžitý trest.

Jedině za podmíněk § 4. (důkaz pravděpodobnosti a zřejmý úmysl chrániti veřejný zájem) nebo podmíněk § 5., je redaktor beztrestným. Dle § 5. exkulpuje se redaktor jmenováním stíhatelného původce a prokázáním, že neuveřejněním hrozilo mu propuštění ze služby nebo citelné hmotné poškození. Nesprávným omezením této ochrany redaktora jako zaměstnance je (de lege ferenda) případ uváděný důvodovou zprávou, že totiž jako nestíhatelný považuje se autor immunity chráněný a jmenování jeho dle § 5. neexkulpuje.

Povinnost jmenovati autora dle osnovy neexistuje. Otázkou redakčního tajemství zabývá se Lepař ve Zprávách moravské Jednoty Právnické z r. 1905. Hájí právo redaktora odepřít i svědectví, poněvadž právě noviny musí míti právo volné kritiky, aby mohly splniti svůj úkol. K tomu napomáhá jim veřejnost, která přináší zprávy právě v důvěře, že nebude prozrazena. Proti námitce nečestné anonymity hájí se tím, že jde obvykle o ochranu slabších před silnějšími a že kdyby byl redaktor nucen k vyjádření, nikdo neopovážil by se podobné informace a stížnosti přinést.

V úvaze de lege lata praví, že radaktor má právo dovolat se § 153. tr. ř. a odepřít svědectví. Mimo to právě fikce spoluzodpovědnosti redaktora je dána také v jeho prospěch tak, že on jako obviněný může se dovolati §§ 38. a 170. odst. 1. tr. ř.

Argumentace tato utvrzením redaktorovy zodpovědnosti v osnově i při jmenování autora se jen potvrzuje.

Liszt zastává však mínění, že redaktor v předběžném vyhledávání nemá vůbec tohoto práva, poněvadž není zde ještě jako obviněný. Rozh. ze 7. prosince 1904 č. 18.228 tvrdí, že redaktor má povinnost svědeckou. Uznává však, že nelze donucovati redaktora k svědectví, jestliže je spoluobviněným. Avšak přípověď, že nebude stíhán, odnímá mu toto právo. Důvodová zpráva osnovy praví, že ponechává redaktoru úplnou svobodu pro rozhodnutí, chce-li nebo nechce-li jmenovati svého informátora. Ba, ústavně-právní výbor je prý přesvědčen, že své stavovské cti dbalý žurnalista, jenž pracuje s poctivým a plně zodpovědným informátorem, tohoto práva neužije. Při takovém názoru je však podivným ustanovení osnovy o různých sazbách trestu za zanedbání povinné péče pro redaktora uživšího nominace a neuživšího. Rovněž nepřehodnou argumentací zdá se mi, že ustanovení to je

pro případ zlovolné mystifikace listu, neboť tu redaktor přes to, že byl podveden, zůstává trestným.

Do tohoto oddílu spadá dále § 12., jenž ustanovuje, že zavedením trestního řízení proti kterékoliv osobě odpovědné dle zákona staví se jak lhůta pro podání žádosti za stíhání, tak i lhůta promlčecí proti ostatním odpovědným osobám až do doby, kdy bylo trestní řízení skončeno, a, jde-li o žádost za stíhání, soukromý žalobce o tom zpraven.

II. Ustanovení zabezpečující rychlé provedení trestního řízení. Sem náleží § 8. s ustanovením, že soudce má k žádosti žalobce vyzvati redaktora, aby do 8 dnů pojmenoval původce. Těž § stanoví, že soudce má při soukromé žalobě vždy, při veřejné žalobě na žádost obviněného pozvati všechny zúčastněné nejdéle do 14 dnů k smírnému jednání. Nedošlo-li ke smíru, má dle § 10 k vyzvání soudu obviněný oznámiti své průvodní prostředky do 14 dnů a do téže doby žalobce na návrh obviněného odpovědět. Další nové skutečnosti uvádět o provedení dalších důkazů možno žádati jen k hlavnímu přelíčení nebo u něho. Den hlavního přelíčení má předseda senátu naříditi tak, aby obsílky doručeny nejpozději 14 dnů před tímto dnem. Lhůty tyto jsou skoro vesměs nepřekročitelné, ovšem stačí-li k tomu, aby zpráva rozsudkem byla vyvrácena tak brzo, aby zabránila účinkování na veřejnost, je více než pochybno. I když jednání půjde přesně v stanovených lhůtách, přece se event. může počítati až po 2 měsících. To znamená, že po tu dobu ona zpráva mohla nerušeně působiti, že se eventuelně zakořenilo mínění o její správnosti a že pozdní rozsudek nikdy toho neodčiní. Ovšem zůstává dále v platnosti ustanovení zák. z 15. října 1868 č. 142 ř. z. o opravě. Oprava musí býti uveřejněna v periodickém tisku v nejbližší příštím nebo nejbližší následujícím čísle beze změny, byť obsahovala i nepravdu, jen když vyhovuje formálností. Odmítne-li redaktor opravu uveřejniti, může býti k tomu nucen pokutami a zastavením časopisu. Ustanovení to však je nedostatečné, neboť není určeno, komu a jak opravu doručiti a kdo a jak smí opravovati. Při projednávání rakouské osnovy tiskového zák. navrhoval výbor vídeňského družstva spisovatelů, aby redaktor směl odmítnouti opravu, musel to však do 24 hod. oznámiti soudu a do 8 dnů provésti důkaz pravdy. Tím by instituce opravy byla pozvednuta, neboť při nynější úpravě, kdy se ví, že musí se uveřejniti i nepravda, jen když vyhovuje formálností, ztrácí u čtenářů své působnosti. Rakouská osnova žádala, že hlavní přelíčení o žalobě smí býti do 8 dnů, odročení líčení může býti pouze jedno a to nejvýše na 4 neděle. K pozdějšímu důkazu se nepřihlíží. Touto úpravou by se dosáhlo úkolu rozsudku mnohem lépe, je však otázka, zda je to proveditelné.

Do této kapitoly zařazuje důvodová zpráva, — myslím však, že neprávem, — ustanovení § 28., jímž odnímá se řízení o těchto deliktech porotám a přiřazuje sborovým soudům I. stol. a to kmetím soudům. Jde-li o přestupek, přísluší konati hlavní přelíčení třem soudcům, jde-li o přečin nebo zločin, pěti soudcům; z těchto pěti jsou dva přisedlíci z lidu, kmeti. Jest ovšem zajímavé, že krátce po tom, co zrušeny

lichevní soudy kmetí, ježto se neosvědčily, zřízeny tiskové soudy kmetí. O jejich vhodnosti zmínil jsem se výše.

Zvláštnost je ve způsobu povolávání kmetů. Z celého hlavního a doplňovacího seznamu kmetů (který je sestaven podobně jako seznam porotců jedině se zárukami, že kmet bude mít zájem o věc), vybere si každá strana jednoho kmeta a jednoho náhradníka. Nevykoná-li strana právo volby nebo nedostaví-li se kmet nebo jeho náhradník stranou vybraný, povolá kmeta soud. Důvody vyloučení a odmítání kmetů jsou stejné jako u soudců. Kmeti hlasují před soudci. Zda tento způsob povolávání kmetů je vhodným pro nestranné vykonávání spravedlnosti, je velmi pochybné. Stranou zvolený kmet bude vždy spíše jejím obhájcem než soudcem.

III. Ustanovení zabezpečující, aby uraženému dostalo se plného zadostiučinění. Dle § 2. je povinen redaktor uveřejniti úřední opravu zprávy, a to bez poznámky v prvním nebo druhém čísle po dodání opravy, zprávy, jejímž obsahem spáchán některý delikt § 1, a jež ukázala se nesprávnou. Dále je redaktor a vydavatel povinen dle § 13. uveřejniti rozsudek osvobozující (jenž však vyzněl tak dle §§ 4., 5. nebo 6. odst. 4.), v němž se vysloví, že pravdivost zprávy nebyla prokázána. Rovněž při rozsudku odsuzujícím možno k návrhu žalobce uložití redaktoru nebo vydavateli povinnost uveřejniti rozsudek jak v jejich časopisu tak i v jiných. Splnění těchto povinností možno vynutiti zastavením listu. Mimo to ručí vydavatel a vlastník časopisu solidárně s redaktorem za tresty na penězích, náklady řízení, náhradu škody, s odsouzeným původcem pak jen v případě § 5. (osvobození redaktora pro donucení).

Novým ustanovením pro nás, nikoliv pro Slovensko, je možnost odsouditi obžalovaného ve prospěch toho, komu bylo na cti ublíženo, k odškodnému do 10.000 Kč za příkoří činem způsobené. Odsouzení to dle výslovného vytknutí důvodové zprávy stane se bez dotčení nároku uraženého na náhradu škody materiální dle § 1330 o. z. o. Nárok na toto odškodné (dle § 17.) nelze odkázati na pořad práva.

IV. Ustanovení zabezpečující ochranu veřejného tisku a osob při veřejném tisku zaměstnaných. Sem náleží hlavně ustanovení § 4.: »Vyžaduje-li zákon k beztrestnosti důkazu pravdy, jest obžalovaný beztrestný i tehdy, byly-li dokázány aspoň okolnosti, pro které tvrzení zprávy mohlo býti považováno důvodně za pravdivé a je-li zřejmý úmysl chrániti především zájem veřejný«. Dle toho je důkaz pravděpodobnosti připuštěn všude vyjma delikty § 489. a 490. odst. 1. in fine (věci soukromého a rodinného života). Toto vešle ulehčení tisku odůvodňuje důvodová zpráva: Ústavně-právní výbor byl si vědom při úpravě tohoto ustanovení úlohy veřejného tisku hájiti veřejný zájem bojem proti zlořádům ve veřejném životě — proto poskytl tento prostředek. Zcela novým je definování veřejného zájmu v § 4. odst. 2. »Za zájem veřejný považuje se zejména dodržování zákonů a nařízení, snaha po odstranění zlořádů ve veřejné správě, hájení společných zájmů jednotlivých tříd a stavů společenských, národností a uznaných náboženských společno-

stí, obrana pracovních, mzdových a služebních smluv a řádů, usilování o zlepšení pracovních, služebních nebo mzdových poměrů a o zamezení toho, aby nebyly zhoršený«. Definice je tedy široká, jak dosud nikdy onen pojem se nepojímal. O oprávněnosti její de lege ferenda budou se ovšem mínění lišiti čistě dle politických názorů

Byl-li přečin proti bezpečnosti cti spáchán tiskopisem vzájemně, tedy lhůta k podání žaloby druhé strany prodlužuje se o 14 dnů po úředním uvědomění o žalobě strany první. Účel ustanovení tohoto je jasný.

Důležitým předpisem, majícím zabrániti mstění se na redaktoru, který třeba nezaviněně dostal se do sporu, je § 18.: »Nabídl-li obviněný při jednání o smír uraženému marně zadostiučinění, které uzná nalézací soud hledě k obsahu i formě zprávy a jimi založenému stupni urážky za přiměřené, tak zejména uveřejnění opravy s odvoáním urážky a projevem lítosti, může soud, odsoudí-li obžalovaného, upustiti od jeho potrestání«. Povinnost uveřejnění rozsudek zůstává. Ustanovení nemožno použití při urážkách ze soukromého nebo rodinného života žalobcova.

Důvodová zpráva tvrdí, že v příp. § 18. možno obžalovaného zprostiti i povinnosti náhrady útrat řízení. Výklad tento nezdá se mi odpovídati znění zákona, neboť jednak hrazení útrat není trestem, jednak rozsudek odsuzující byl vysloven a tudíž odsouzený dle § 389. tr. ř. je povinen je hraditi. § 19. shoduje se celkem s § 389. odst. 2. tr. ř.

Novým ustanovením je § 27., jímž dává se vydavateli resp. redaktorovi právo žalovati urážku na cti, jež se stala jeho listu. Bližšího ustanovení není, ale z toho, že mluví se jediné o přečinu proti bezpečnosti cti nebo přestupku zanedbání povinné péče lze souditi, že se jedná jediné o urážku tiskem. Ustanovení toto odůvodňuje důvodová zpráva úzkým vztahem listu k politickým stranám, jež tvoří základ veřejného života, a dále těsným vztahem odpovědného redaktora k jeho tiskopisu, takže tito mohou cítiti urážku listu jako urážku vlastní.

Na ochranu zaměstnaneckého poměru redaktorů ustanovuje § 39., že jmenování původce dle § 5. není důvodem pro předčasné rozvázání služebního poměru. Ustanovení to nebude asi míti praktické ceny.

V. Ustanovení, mající ráz preventivních opatření proti žurnalistice, jež systematicky uráží občany ať veřejně, ať soukromě činně. Vědomě nesprávné udání původce redaktorem trestá se zostřením vězení v tuhě (§ 7.). Stejně se trestá dle § 11. nastoupení důkazu přes vědomost o nepravdivosti zprávy. Má-li urážení časopisu ráz systematickosti, jak jej vymezuje § 25., může ministerstvo vnitra odejmouti takovému časopisu na určitou dobu výhody sazební a dopravní.

Redaktor takto charakterisovaný nebo odsouzený dle § 7. nebo § 11. ztrácí na určitou dobu způsobilost býti zodpovědným redaktorem.

§ 38. stanoví, že vojenské osoby mohou, jsou-li spoluobžalovanými s osobami občanskými, býti souzeni občanským soudem dle občan-

ských zákonů. Žádost za stíhání vojenské osoby, podaná u občanského soudu, platí.

*
*
*

Konečně po rozboru zákona třeba říci, že našim Národním Shromážděním oblíbený způsob dělání zákonů ad hoc, trhání jednotlivých partií a zvláštní úprava jak materiálního práva, tak i řízení nemůže nikterak posloužit jasnosti, přehlednosti a použitelnosti zákonů. Jest si jen přát, aby kodifikace hlavních zákonů rychle pokračovaly, aby všechny tyto příležitostné mohly zmizeti.

O uznání ve smyslu práva mezinárodního.

Jiří K o j e c k ý (Praha).

Stát, osoba to právnická, vzniká, roste a zaniká právě tak jak je tomu u osob fyzických. Ocenění faktu, že vznikl nový stát, patří do domény historikovy a do oboru práva ústavního, dle něhož stát existuje tím, že má čtyři znaky všeobecně požadované: určité území, obyvatelstvo, určitou vládu a neodvislost. Ale nestačí uspořádání záležitostí vnitřních. Nový stát za dnešního stavu civilisace musí vstoupiti do styku se státy jinými. Styky států se řídí právem mezinárodním. Tím, že státy starší uznávají možnost právního styku se státem nově vzniklým, u z n á v a j í jej ve smyslu práva mezinárodního.

Nelze lišiti uznání de facto a uznání de jure. Můžeme říci, že stát *existuje de facto*, nebo *de jure* ve smyslu shora naznačeném. Pojem *uznání de facto* je nesrovnalostí. Když něco fakticky existuje, nemá pro ten fakt sám významu, uzná-li jej kdo nebo ne. Stát, který má čtyři základní znaky dnešní státovédy požadované, existuje, ať jej kdo uznává či nikoli. Prohlásil-li by který stát, že uznává nový stát *de facto*, pak to může znamenati jediné to, že nechce intervenovati v neprospěch nového státu, t. j. docíliti starého stavu, aby tedy po případě nový stát zpět splynul se státem, od něhož se odtrhl. Toto »uznání de facto« *tedy znamená, že onen stát nového státu ve smyslu mezinárodního práva n e u z n á v á.*

Co se týče styků zahraničních, je každý stát nový odkázán úplně na uznání ostatních členů mezinárodního společenství. Toto uznání mu může býti uděleno jednotlivě, nebo více státy najednou (na př. u příležitosti mezinárodní konference). Nutnost těchto *j e d n o t l i v ý c h* aktů je dána tím, že dnešní právní společenství mezinárodní postrádá orgánu všem státům nadřazeného, jehož uznání by nahradilo uznání jednotlivých států.

Společnost národů je pro tuto věc bez významu. Její stanovy praví, že »každý ze států..., jež si svobodně vládnou«, může se státi členem Společnosti (dá-li určité záruky) se souhlasem dvou třetin Shromáždění. Vstoupením do institutu mezinárodního práva, kterým Společnost národů jest, stal by se nový stát plnoprávným členem me-